

Hvad Behagas?

Somnia plus vigili quam dormienti nocent

Bellmanssällskapetets medlemsblad

N:o 3 Anno 2014

Pastoralt landskap på Djurgården, ämne för Bellmanssällskapetets höstkonsert med Martin Bagge.

Akvarell av J.C. Linnerhielm 1795.

Ordförandeord **2**, Höstkonsert med Martin Bagge **3**, Sven-Bertil Taube hedersledamot **4**, Så mötte jag Bellman **7**, Carl Michael och Omar **10**, Ordens kusk **11**.

BÄSTA MEDLEMMAR!

Välkomna åter efter en lång varm sommar. Som ni ser av kallelsen intill kommer höstens återkomst att firas med en konsert med en av våra främsta Bellmanstolkare, *Martin Bagge*. Vi gläds åt att kunna ge er möjligheten att få möta och höra honom på Nedre Manilla på Djurgården. Vår styrelseledamot Hans-Jacob Bonnier står som generös värd för detta evenemang.

Digitaliseringsprojektet av Standardutgåvan har nu påbörjats. Jennie Nell och Carl Essmar ansvarar för denna resa in i den virtuella verkligheten.

När vi lyfter blicken mot den mer konkreta framtiden ser vi att nästa år fyller Bellman 275 år och Fredmans Epistlar 225 år: summa 500 år. Det skall vi naturligtvis fira!

Men nu skall vi först njuta av Marin Bagges konsert den 12 oktober!

Anita Ankarcrona
Ordförande

BELLMANSSÄLLSKAPET

Ordförande

Anita Ankarcrona
anita@ankarcrona.com

Vice ordförande

Henrik Mickos
henrik.mickos@telia.com

Sekreterare, webbredaktör

Jennie Nell
jennie.nell@littvet.su.se

Protokollsekreterare

Peter Lind
peter@peterlind.se

Arkivarie

Cecilia Wijnblad
cecilia.wijnblad@comhem.se

Skattmästare

Conny Roth
connyroth@telia.com

Klubbmästare

Hans-Jacob Bonnier
nisse@bonnier.se

Redaktion Hwad Behagas?

Catharina Grünbaum
catharina.grunbaum@explicare.se

Webbmaster

Carl Håkan Essmar
ch@essmar.se

Övriga ledamöter

Christian Bratt
c.bratt@telia.com

Carina Burman

Carina.Burman@littvet.uu.se

Olof Holm

olof.holm@huddinge.se

Bengt Jonshult

embarkeringen@gmail.com

Hans Nilsson

whiskyhasse@gmail.com

Postadress:

Bellmanssällskapet
c/o Conny Roth
Konvaljstigen 10
178 38 Ekerö

E-post: sallskapet@bellman.org

Hemsida: www.bellman.org

Sällskapets pg: 45 19 50-0

Bellmankonsert med Martin Bagge

Söndagen den 12 oktober 2014 kl. 12.30
på Nedre Manilla, Djurgården

Djurgårdsvägen 232 (buss 69 från Sergels torg)

Martin Bagge, en av vår tids främsta Bellmansångare, tar oss med på en resa genom Bellmans Arkadien och Bellmans Stockholm, med oväntade landstigningar och en och annan överraskning.

Föranmälan till Olof Holm på olof.holm@huddinge.se eller på 070-878 99 71 **senast torsdagen den 9 oktober**. Uppge namn på alla som kommer. Begränsat antal platser!

Betala genom att lägga **120 kr per person** i ett namnförsett kuvert, som lämnas på plats till Conny Roth.

Entré kl. 12.30 för mingel med bubbel/alkoholfritt (ingår i priset).
Konsert ca kl. 13.00-14.30.

Efter konserten finns möjlighet att köpa ett urval av Martin Bagges cd-skivor och böcker. Pris: 120 kr/st.

VARMT VÄLKOMNA!

Man behöver inte vara medlem i Bellmansällskapet för att bevista evenemanget – men varför inte ta tillfället och bli det?

Läs också Martin Bagges ”Så mötte jag Bellman” på sid. 7

Sven-Bertil Taube – ny hedersledamot av Bellmansällskapet

av Olof Holm

När Carl Michael Bellman dog fanns hans visor kvar, men den störste Bellmansångaren var borta. Vem kunde sjunga som han?

Nå, nu fanns vittnen som intygade att några personer sjöng (nästan) som Bellman. På så sätt erkändes att Lars Hjortsberg, Axel Raab och Axel Nyström hade apostolisk succession. Men kanske kom med tiden deras sätt att sjunga att anses som alltför gammaldags, för det följde inga efterträdare, och den Bellmanska solosången förtvinade. Den togs i stället över av manskvartetter och körer. Bellman hördes bara i stämmor, tills solosången kom tillbaka vid 1800-talets slut, då Sven Scholander med sin luta satte normen: en trubadur med luta eller gitarr.

Eftersom det ”kanoniska sättet” att sjunga var borta fick man söka nya vägar. En tradition utvecklades att i pastellfärgad rokokoleende, vitpudrad och iförd röd väst sjunga Djurgårdspastoralerna och ”Fjäriln vingad”. Den romantiska synen på 1700-talet tillät inget skrålande eller synkoperande. Bellman uppträdde elegant bredvid Ulla i korteger i idyll och menlöshet. Inom dessa ramar kunde dock en hel rad artister göra fina tolkningar. Kulmen nåddes 1959, då Folke Sällström gav ut skivor där han sjöng historiskt-antikvariskt korrekt vad avser text- och musiktolkning, i Roland Bengtssons arrangemang och med hans ackompanjemang på cister. Sällström och Bengtsson är väl värda att höra än idag, men de hade oturen att det samma år utkom en skiva med två unga män som skulle förändra Bellmansången i en helt ny riktning.

Sven-Bertil Taubes och Ulf Björllins lp-skivor – del två kom 1963 – gav Bellman ett nytt sound. När de ersatte gitarren med orkester, i arrangemang och under ledning av Björllin, ökade variation och dynamik. En visa kan börja med enkelt cembaloackompanjemang, och alltefter som fler instrument faller in börjar ljudbilden skimra. Talar texten om ”Valthornens klang, kusin” så dyker hornen genast upp i musiken, och står det trumslagare och pipare i texten så hörs de i ackompanjemanget. Taubes röst är ung och frisk och tempot emellanåt ganska raskt. Att Taube är skådespelare och vissångare gav en god balans mellan agerande och melodisk linje, vilket inte alla hans efterträdare klarat lika lätt.

Sven-Bertil Taube träffade för ett halvt sekel sedan Bellmansälskarna mitt i hjärtat. Här mot det numera klassiska porträttet av fader Evert, båda fotograferade av Jacob Forsell.

Sven-Bertil Taube och Ulf Björlin öppnade dörren. Nu fick man fritt leka med klangbilden, fritt spela ut, fritt ta ut svängarna, fritt botanisera utanför den gängse repertoaren. Hade vi utan Taube och Björlin fått den lysande raden av uttolkare under det senaste halvsekle? Jodå, ingenting lär ha hindrat de främsta att nå fram till Bellman och göra sina egna tolkningar. Men Hasse Nilsson har visat att flera av de bästa har studerat Taube så noggrant att de till och med övertagit en felsjungning. När det står *ducruiner* i epistlarna 9 och 79 ska det rimma på *hänger*, men Taube missar det och sjunger med tydligt i-ljud – och det har andra sångare tagit efter!

Sven-Bertil Taubes betydelse för Bellmansången är avgörande. Den göt nytt liv i traditionen. Efter honom och Björlin blev det annorlunda. Repertoaren vidgades, arrangemangen blev djärvare, rösterna rossligare, rytmen drog åt bluesen, punken tog sig an Bellman ("Sex Epistels"), kvinnor sjöng Bellman, nya sättningar gjordes. Även lutfisken, den ensamme trubaduren med sin gura, experimenterade med ljudbilden och utforskade Bellman utanför Fredmansvisorna. Längst har nog Martin Bagge kommit, som spelar på en kopia av hans citrinchen och lustfyllt har dragit fram en Bellman som inte sjungits offentligt på 250 år.

Sven-Bertil Taubes tolkningar kan njutas av nya generationer. De håller fortfarande måttet. Vad säger jag? De inte bara håller, de är alltjämt i spetsen för vad vi kan höra av Bellmansång. Och mycket har ännu inte mött sin like. Hur många vågar sjunga FE 50, "Febus förnyar de gyllene skyar?" Och om de gör det har de att mäta sig med Björlins orkesterväv och Taubes översvallande energi. Här finns också en festlig och militäriskt konsekvent FE 38 "Undan ur vägen", och aldrig har rörligheten vid korpral Bomans begravning varit större än när Taube och orkestern bygger upp slutstrofens crescendo. Det är också svårt att inte imponeras av briljansen i "Stolta stad", och man glömmer inte rösterna i "Fan i fåtöljerna".

Och Djurgårdspastoralerna – bröt Taube & Björlin med den äldre traditionen? Nej, tvärtom, här når de höjder av skönhet och lekande allvar. Det bästa fördes vidare.

Sven-Bertil Taube har fortsatt att sjunga Bellman. Ulf Björlin gick bort redan 1993 och nås inte av oss, men minnet av de bådas insats lever. Bellmansällskapet har med självklarhet valt Sven-Bertil Taube till hedersledamot.

SÅ MÖTTE JAG BELLMAN

av Martin Bagge

Jag har av redaktionen för Hwad Behagas? blivit tillfrågad om att skriva något kring ovanstående rubrik. Uppgiften stöter dock genast på patrull, då den byggt in sig själv i en imperfekt form som inte motsvarar den bild av poeten eller av den ständigt pågående processen av att upptäcka hans konst som jag upplever att jag befinner mig i. Många gånger har jag av journalister, fått frågan ”Vad har Bellman att säga oss idag?” – en undran som för invigda förefaller en smula infantil. Han har ju allt att säga oss – det är bara frågan som är tidsbunden!

*Martin Bagges replik av
Bellmans citrinchen.
Foto: Lars Arnbred.*

Jag skulle nu vilja ändra titeln till ”Så möter jag Bellman”. Han är nämligen ingen dagslända som man tröttnar på, utan en outslitlig diktare som ständigt vinner fler och fler lyssnare och läsare i fler och fler länder. Också mig själv, trots att jag nu sjungit hans sånger i mer än 40 år. Min senaste aha-upplevelse av Bellman ligger bara en dryg månad bort, då jag tillsammans med två folkmusiker satte samman ett specialprogram ”Folk av Bellman”. Där lade vi in FE 62 ”Angående sista balen på Gröna Lund” (”Movitz valthornet proberar”) – en sång som jag tidigare bestämt mig för hörde till poetens mer trögartade alster. Men när man lärt sig denna polska framträder tvärtom en spännande berättelse med bibliska allusioner, målade miljöbeskrivningar, dansande människor och en händelseutveckling som på klassiskt Bellmanskt maner kulminerar mot slutet, med slagsmål och gudbevars också ett missfall.

Hur möter jag då Bellman? Kanske har min gamla mamma skuld i det hela. Det var hon som satt och knäppte fram ”Fjäriln vingad” och ”Solen glimmar” på sin Levingitarr, trots att hon var nykterist. När jag sedan, genom den kommunala musikskolans försorg, lärt mig mer, fick jag möta Bellman i många skepnader, alltifrån blandade körsättningar till orkesterdräkten i Romans musik. Och att jag i 15-årsåldern, som så många andra, blev drabbad av andras tolkningar (inte minst Åkerströms ”Mollberg satt i paulun”) gjorde ju inte min nyfikenhet mindre. Det var dock längre fram, efter musikhögskoletiden som jag grep möjligheten att börja

*Movitz proberar valthornet vid sista balen på Gröna Lund, FE 62.
Handkolorerad litografi (efter Chiewitz) i den danska utgåvan 1844.*

sjunga Bellman offentligt. Då hade jag lyssnat färdigt på andra och bestämt mig för att möta min *egen* Bellman. Dock vill jag här betona Sven-Bertil Taubes insiktsfulla tolkningsarbete tillsammans med Ulf Björlin, många gånger bortglömt eller åsidosatt.

Det som kommit att betyda mest för mitt möte med Bellman är nog några kloka gubbars och gummors tankar kring skalden. Lars Lönnroths bok ”Den dubbla scenen”, som tar upp Bellman som estradpoet, var en ren uppenbarelse, och när jag senare med Gunnar Hillbom diskuterade FE 79 ”Charon i luren tutar”, som jag såg som en systerepistel till FE 23 ”Ack, du min moder”, sade han: ”Har du tänkt på att han kanske skojar”?

Lars Huldén gav impulser vid olika möten, och allt detta ledde till att en sceniskt betonad framställning, där bilden av Bellman som entertainer eller en ståuppkomiker på 1700-talet växte fram. Denna bild har jag genom åren aldrig funnit någon anledning att justera. Detta vill jag främst tacka Gunnar för; flera av mina starkaste möten med Bellman hänger ihop med honom. Ett av dem, som jag delar

med många svenska artister var när han bestämt sig för att spela in alla *Fredmans Epistlar* och *Fredmans Sånger* (med bistånd av förlaget Proprius). I Breviks kyrka på Lidingö tilldrog sig det hela, med bara två mikrofoner framför näsan. En som missade mötet var Monica Zetterlund, som efter några timmar ringde och frågade var vi var. ”Var det inte Värmdö?”

Intresset för tidig musik fanns med mig redan från början, och efter läsning av James Massengales bok *The Musical-Poetic Method of Carl Michael Bellman*, som berättar om Bellmans melodilån (eller 1700-talets melodikarusell, som Märta Ramsten uttrycker det) var jag snart redo för att möta Bellman på nytt. Säkert finns det läsare av dessa rader som minns de parvisa jämförelser vår ensemble gjorde på bland annat Gunnebo slott, Confidencen och Hasselbacken under åren 1989-1991. Intresset också för autenticiteten i både spel och tolkning fick mig samtidigt att upptäcka att Carl Michaels ungdomsinstrument *citrinchen* aldrig hade blivit föremål för någon rekonstruktion. Instrumentbyggaren Lars Jönsson på Dalarö satte därför igång med att bygga en replik av denna, vilket gav stor genklang både hos publik och press. I samband med detta spelades min andra Bellmanskiva in, denna gång enbart med tidstrogna instrument.

Det som har kommit att betyda mest för mitt ständigt pågående möte med Bellman är dock det gedigna forskningsarbete som Massengale gjort till en livsuppgift. Med hans hjälp blev jag uttolkare av Bellmans fräcka ungdomssånger och fick sedan göra en resa tillbaka i tiden för att möta Bellmans föregångare och den musikvärld som faktiskt låg förvånade outforskad. Olof von Dalins visor kan således sjungas i dag. Inspirerad av Massengales metod och bland annat Jan-Olof Rudéns arbeten gick jag i lära och började att återskapa Lasse Lucidors och Lars Wivallius visor från 1600-talet. Dessa hade ju tidigare inte i någon utsträckning kunnat sjungas, utan bara reciterats. Lycklig är jag över att ha funnit musiken till ”Skulle jag sörja då vore jag tokot” och tacksam för att folkvisan ”Min hjärtans tröst och lilja” nu åter kan sjungas. Det senaste tillskottet är Johan Runius visor från början av 1700-talet – där vinkar jag till Jan Ling på andra sidan och säger tack för hjälpen!

Men mötet med Bellman är ju också mötet med alla er om älskar hans visor. Jag tänker på de konserter i landet där jag träffat spännande autodidakta Bellmansexperten, på intresserade universitetsmänniskor – forskare och studenter – som jag mött på resorna till Tyskland, Danmark, Balticum och USA. Så många högtidsstunder vi haft med att jämföra olika översättningar av *Fredmans epistlar* och diskutera deras företräden och olika tolkningsmöjligheter. Detta är en rikedom som jag hoppas få fortsätta att uppleva under mitt ständigt pågående möte med Carl Michael Bellman.

Carl Michael och Omar – en valfrändskap

Vilken civiliserad kultur har inte sin Anakreon? Genom alla tider har vinet, kärleken och förgängelsekänslan fått sina litterära uttryck. Den svenske Anakreon är Carl Michael Bellman, det har vi redan Kellgrens ord på. Hans persiske broder är 1000-talspoeten Omar Khayyam, som i en samling utsökta verse, *Rubaiyat*, prisar livsnjutningen, så länge den nu varar.

De båda sammanfördes i våras i programmet *Caravan of life* på Kulturhuset i Stockholm, dit Bellmansällskapet hade förlagt fortsättningen på sitt årsmöte den 15 april.

För upplägget svarade *Georg* och *Sarah Riedel* och *Mahsa Vadhat*. Båda poeterna sjöngs omväxlande på svenska och farsi och båda fick låna musikaliska former av varandras kultur. Lekfullt och uppfinningsrikt – vad annat med sådana musiker. Med *Tord Gustavsen* på piano, *Georg Riedel* på bas och *Erik Rydvall* på nyckelharpa blev grundtonen jazz på svenska, medan *Pasha Hanjanis* neyflöjt ljöd orientaliskt gäll, hes och vemodig. ”Opp Amaryllis” skiftade mellan österländsk femtonsskala och spelmansstämma, lite jazzig gånglåt, lite folkton, lite karavanseralj. Bellmans musik tål mycket, i alla fall i begåvade händer.

Men varför alltid framföra dagens alltmör slitna favoritnummer ”Glimmande nymf” och ”Märk hur vår skugga”? Med musiker som dessa hade magi kunnat skapas även med mindre kända sånger – och mer i Omars anda.

Hur går det nu att framföra Omars poesi och hans levnadsregel ”dricka vin och vara glad” i mullornas Iran?

”Omar är levande och älskad”, sade Mahsa Vahdat, som sjöng hans texter. ”Men myndigheterna hindrar oss från att dricka vin. Ju mer de kritiserar Omars budskap, desto mer älskad och uppbydd blir han. Jag hoppas att dörren till värdshuset en dag ska öppnas – och med det att dörren till hyckleriet stängs.”

Catharina Grünbaum

Ordens kusk

Cocher de fiacre (droskkusk). Crayongravyr av Jacob Gillberg (1724–1793).

Kusk är ordet. Ordens kusk.
Eller varför inte ordenskusk.
Kusk i ordens orden.
Det är jag som ser till att de kommer fram.
Genom snöryran, mörkret, regnet, stormen,
det förledande månlyuset, skuggorna som kan
skrämma den värsta häst. Gyttnan som stänker.
Se här har vi det! Värshuset
där festen skall stå. Stig in,
mina passagerare, i all er glans!

Ur sviten *Dikter om Bellman* av Lars Huldén (1990). Sviten skrevs till 200-årsfirandet av Fredmans Epistlar. Det är Carl Michael Bellman som talar i dem.

Medlemsavgifter 2014

Ordinarie medlem: **250 kr/år** Familjemedlemskap: **350 kr/år**

Juniormedlem: **100 kr/år** upp till 25 års ålder pg: 45 19 50-0

Hvad Behagas?, Bellmansällskapets medlemsblad, utkommer med 3-4 nummer om året.

Ansvarig utgivare: Anita Ankarcróna. Redaktör: Catharina Grünbaum
Form: Tommy Grünbaum. Tryck: Mowys Byrå. ISSN 1104-4683.